

НАПРЯМ 3. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОДАТКОВОЇ ОСВІТИ.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-310-4-28>

ЦЕРЕМОНІАЛ ТА ЕТИКЕТ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕТИКЕТУ У СИСТЕМІ ДОДАТКОВОЇ ОСВІТИ

Захарова О. Ю.

*доктор історичних наук,
професор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

Нині у світі спостерігається підвищений інтерес до церемоніальної культури загалом, і до етикету, як складової церемоніалу, зокрема. Дане явище багато в чому пояснюється їх особливою роллю у процесах комунікації в суспільстві, а також новим осмисленням самих процесів спілкування та поведінки.

Комунікативна функція зводиться до того, що під час церемоніалу відбувається обмін інформацією, найбільш ефективний у процесі зміцнення зв'язків між державами.

Інтеграційна функція – одна з форм комунікативної поведінки. Присутність на церемоніалі сприяє входженню індивіда у певний колектив. Участь «новачка» у ритуалі – складова частина процесу інтеграції. Вона означає визнання новим учасником основних цінностей соціальної групи, і як наслідок – прийнятих у соціумі норм поведінки [4, с. 12–13]. Церемоніал має на увазі яскраво виражені ієрархічні відносини, і в цьому полягає його диференціююча функція.

Церемоніал – це культурний посил однієї соціальної групи людей іншій. Основна ідея поведінки, внутрішній сенс світського церемоніалу закладені в церковних ритуалах, а зовнішні форми проведення можуть бути запозичені із традицій повсякденного світського життя.

Наразі під етикетом розуміється «сукупність правил поведінки, що стосуються зовнішнього прояву ставлення до людей (поводження з оточуючими, форми звернень та вітань, поведінка в громадських місцях, манери та одяг)» [1, с. 5].

Однак це визначення не враховує відмінностей між побутовою та церемоніальною поведінкою. Етикет реалізується у спілкуванні, але не кожне спілкування відбувається за правилами етикету.

Будь-який акт спілкування має на увазі наявність як мінімум двох партнерів, які мають комунікативний статус. Етикетна ситуація завжди комунікативна.

Етикет – це діалог, дотримання правил поведінки якого передбачає певну реакцію у відповідь партнера по спілкуванню. Тактика поведінки багато в чому залежить від комунікативного статусу партнерів – віку, статі, національної та конфесійної приналежності, суспільного становища, родинних зв'язків тощо [1, с. 6].

Таким чином, етикет спочатку має на увазі нерівність у спілкуванні, з якої в загальноцивільному етикеті випливають певні правила поведінки для старших за віком та молодших (вікова категорія), жінок та чоловіків.

Жести, міміка, пози становлять важливий розділ етикету, що вивчається у межах спеціальної субдисципліни – кінесики. До кінесичних засобів так само відносяться манера одягатися, особливості використання речей і т. ін.

Жести займають одне з основних місць серед кінесичних засобів спілкування. Статус жесту мають лише ті рухи, які носять знаковий характер, коли їм приписується не тільки практичний, а й символічний сенс. Рух повинен мати також комунікативну спрямованість [1, с. 23].

У діловому етикеті після вітання йде рукостискання – простягнута рука звернена до іншої людини.

На будь-якому церемоніалі поведінка людини – низка послідовних жестів, кожен з яких має символічний сенс. При цьому слід відзначити, що в рамках європейської ділової поведінкової культури той самий жест може мати подвійне тлумачення.

Наприклад, кивання головою вниз майже скрізь означає «так», а похитування головою з боку на бік – «ні». Але в деяких країнах, зокрема в Болгарії, – навпаки.

Кільце, утворене вказівним та великим пальцями руки людини, – «о'кей» («добре»). Але у Франції цей жест означає «нуль» чи «нічого», а деяких країнах Середземномор'я (у Греції та інших) він позначає гомосексуалістів. Таким чином, у процесі будь-якого спілкування жести вимагають обережного поводження.

Погляд також є одним із важливих елементів комунікації. Фахівці в галузі етнографії поділяють людські культури на «контактні» та «неконтактні». Велике значення під час спілкування має погляд у «контактних культурах», до яких можна віднести іспанців, італійців, португальців, латиноамериканців, арабів. До «неконтактних» культур

належать народи, що населяють північ Європи, індійці, японці, пакистанці [3, с. 147].

У слов'ян прийнято дивитися на співрозмовника і в той же час не прийнято розглядати незнайому людину.

Комунікативні функції костюма, як однієї зі складових невербальної мови спілкування, найбільшим способом виявилися в епоху дендизму. Оригінальний зовнішній вигляд свідчив про оригінальне мислення. Але денді – це не ходячий фрак, лише особлива манера носити його. Можна і в пом'ятому одязі залишатися денді, але при почутті вродженої шляхетності. Дендизм – це стиль життя, в основі якого – виклик, протиставлення себе правлячій еліті. Сама думка про кар'єру була не нависна для денді.

Якщо в державі відбувається зміна форми правління, то нова влада починає вводити нові церемоніали.

Велика французька революція зробила внесок у справу «перетворення звичаїв». У цей час викорінювалися старі норми взаємин між людьми.

Головний убір громадянин повинен був знімати лише при проголошенні публічної промови або коли було спекотно. У листах слід було писати не «ваш покірний раб, слуга» і т. ін., а «ваш співгромадянин, брат, друг, товариш тощо». Замість звернення на «ви» декретом від 8 листопада 1793 було введено звернення на «ти» [2, с. 72–77].

У колах європейського дворянства XVIII – початку XX століття існував стиль життя, який отримав назву «етикет». Етикет як спосіб існування придворної публіки та європейських монархів.

Поряд із розвитком і зміцненням влади третього стану – буржуазії – етикет починає пристосовуватися до соціальних умов, що змінилися. Він перестає бути привілеєм аристократів, які, зберігаючи знатність, втрачають минуле багатство та владу. Буржуазія прагне наслідувати у стилі життя дворянський стан, при цьому зовнішні форми переважають над змістом.

Лише у XX столітті відбувається демократизація етикету. Сам стиль життя стає все більш універсальним. Людина постає в суспільстві:

- і як учасник економічного процесу;
- і як учасник політичного процесу;
- і як член певної професійної спільноти;
- і як турист тощо.

Нині європейський етикет втратив свій становий характер. Виробилися нові форми етикету, засновані на професійних особливостях; на своєрідності тих чи інших життєвих ситуацій; на специфічності деяких сфер життєдіяльності сучасного суспільства.

Людина – істота соціальна, спілкування для неї – важлива частина життя. Спілкуватися можна «грамотно» та «безграмотно». Спілкування може стати стіною, що розділяє людей, або, навпаки, «найбільшою розкішню буття», як зазначав А. де Сент-Екзюпері.

І церемоніал, і етикет борються із соціальним хаосом, але етикет при цьому має забезпечувати зручну естетичну обстановку для партнерів у спілкуванні, церемоніал же є виразником основних моральних понять суспільства. Відбувається постійне та взаємне збагачення етикетного та церемоніального спілкування, вивчення останнього може допомогти у пізнанні істинного сенсу витоків сучасних правил поведінки.

Для вибудовування ефективних і компетентних взаємин з людьми в процесі професійної діяльності професіоналу у будь-якій галузі діяльності потрібно мати певну культуру спілкування.

Література:

1. Байбурин А. К., Топорков А. Л. У истоков этикета. Этнографические очерки. Л. : Наука. Ленинг. отд-ние, 1990. 165 с.
2. Захарова О. Ю. Місце та роль мистецтва у формуванні бального образу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич. Випуск 46. Т. 1. 2021. С. 72–77.
3. Захарова О. Ю. Этикет деловой и общегражданский. М. : ЗАО Издательство Центрполиграф, 2015. 223 с.
4. Ма Яньли. Застольный ритуал и концепт «застолье» в китайской и русской лингвокультурах : дис. канд. филол. наук. Волгоград, 2005.